

קונטרס

את דפני גבול עולם

שם הספר נקרא
ע"פ מה שכתב מהר"יט י'הלון
סימן רנ"א

חלק א

דעת גדולי הפוסקים
בעניני עירובין בעיירות גדולות

שאלה

רש"י כתב דף ו' בעירובין דרה"ר הוי ע"ר שמצוין בה ששים ריבוא, אם כן הוי עיר דברוקלין רה"ר בשביל זה, כיון דדרים בברוקלין ששים ריבוא.

הנה אף אם נימא דהרי זה סי' רש"י דהרי התוס' גורס ומצוין בה, והבה"ג והר"ן שם גורסין דבעינן דריכה ס' רבוא, אבל מר"ן בש"ע סי' שמ"ה באחד מתנאי רה"ר הוא שיהיה ששים ריבוא עוברין בו בכל יום (ועיין בפמ"ג כאן אות ז' בא"א שכתב דמן הדעה הא' בש"ע אינו ראיה להחמיר כיון דהוי זה כלל בדברי הש"ע לבסחם הוי הלכה כדעת הראשונים, וא"כ גם כאן יש לומר כן והפמ"ג כתב וכלל זה לא שייך כאן דהרי המחבר לא הזכיר כלום מדעת האוסרים בדעה הראשונה עיי"ש).

ועי' בספר משכנות יעקב סי' קכ"א דף קכ"ה מדה"ס כתב דהפוסקים דס' דבעינן ס' ריבוא עוברין בו בכל יום זה נלמד ממחנה לוויה שהיו ס' ריבוא הולכין בכל יום אבל משה בבהר ופ"כ במהרש"מ ח"ו סי' י"ד עיי"ש, הרי ללא כריך שיהיה בעיר ס' ריבוא רק כריך שיהיה במקום אחד.

ועי' בספר תיו יהושע אות י"ג וז"ל הנה רובם ככולם מגדולי הפוסקים שבדור האחרון העלו להלכה כדעת הבה"ג וסמ"ג וסמ"ק וספר התרומות ורבינו מאיר ורוקח ותוס' במה והראש פ"ק דערבין וא"ז והטור ורבונו ירוסם, אשר כולם באחד ענו ואמרו, כל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום כדגלי מדבר אינו ר"ה אלא כרמלית, ומלשונם דבעינן ששים ריבוא יעברון בכל יום דרך המבוי המפולש ולא סגי אם לפרקים ימלא שבוקעים ס"ר וכו', עכ"ל.

וז"ל הערוך השולחן סי' שמ"ה אות י"ז וע"פ שיטה זו הוי כל היתר עירובין שבמדינתנו מפני שבכל הערים שלנו אין ס"ר עוברים ואינם כרה"ר ולכן מועיל בהם לורת הפתח וכו' עכ"ל.

ועי' בספר דברי מלביאל ח"ד סי' ג' בסופו שכתב וז"ל ולזה נהגו לערב בברכים גדולים מאוד ולא חששו למה שיש שם ס"ר כיון שאין שם ר"ה מפולש

כנ"ל, וגם כי הס"ר מפוזרים בכל הרחובות ולא יזדמן כלל שילכו כולם ברה"ר אחד, עכ"ל, וכן הביא בספר חבליים בנעימים או"ח סי' י"ד דבריו.

ובן כתב בתשובות לבוש מרדכי סי' ד להגאון רמ"מ עפשטיין זצ"ל כהמשכנות יעקב בדעת הש"ע וז"ל דמאן דס"ל דבעינן ס"ר בוקעים בו ס"ל שלא נקרא ר"ה אלא אם כן בוקעין בו עתה רבים של ס"ר ולא מאטרפינן מה שיפ לרבים שאיננו פה לעבור, עכ"ל.

ועי' בספר שו"ת בית אב תנינא סי' ה' ענף ב' וז"ל ולשיטה זו הרי בעינן שיתאספו כל הס"ר אל "מקום אחד" בשוק או ברחוב, אבל הא דרבים בעיר זו ס"ר ואין מתקבלים לעולם במקום אחד אלא כל אחד דר בביתו הא לא מהני לעשות העיר רשות הרבים, וכדמוכה מהא דקאמר הגמ' בשבת ל"ו ע"ב משה היכן הוה יתיב במחנה לוי, ומחנה לוייה רשות הרבים הואי וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דיכחו לרשות הרבים ופירש"י דמחנה לוייה רה"ר היא שהרי הכל מצויין אלל משה רבינו כו', הרי דבעינן שיהיה מקום כמו מחנה לוייה שיהיו שם הכל כאחד מצויין, ולולי זאת מחנה ישראל בכללה לא הוה לה דין רשות הרבים ואע"ג דאיכא בהם ס"ר משום דבעינן שיתאספו כאחד ולא מהני מה דכל אחד יושב באהל, ואם כן גם בעיר גדולה שיש בה דיורין בפלים כיוצא מצרים יתכן שלא יהיה לה דין רשות הרבים מן התורה אם אין בה מקומות כמו שוקים ורחובות שיעברו שם ס"ר כאחד וכו', עכ"ל, וא"כ זה גם כן כנ"ל.

שאלה

הנה המשנה ברורה בס' שמ"ה ס"ק ז' ביאר דאין צריך שיהיה ס"ר לעשות זה לרשות הרבים דגם בלא ס"ר הוי רה"ר.

הנה בשו"ת בית אב סי' ה' ענף ב' כתב וז"ל [מה שכתב על המשנה ברורה] דראה מס"כ ספר משכנות יעקב ולא ראה התשובות שהשיב לו הבית אפרים וז"ל ודין גרמא ליה כי חיטב שנים—עשר פוסקים מקילין הלכא הם בה"ג רש"י וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת ומהר"ם מרוטנברג ורוקח ותוס' פרק במה אשה והרא"ש פרק א' דעירובין והאו"ז והטור ורבינו ירוחם, והמתמידים לעומתם י"ב המה הרמב"ם והר"ת והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן פרק במה אשה והגמ"ר במס' שבת והרשב"ס והר"א ממזיץ בספר יראים והה"מ והריב"ש והמאירי, והנה במדומני אלו היה רואה דברי הבית אפרים הרי היה מונה עוד הרבה פוסקים העומדים לימין רש"י והם הראב"ן והרשב"א מבעלי התוס' כפי מה שמשמע מדבריו דהגמ"י ובהג"א ושבולי הלקט וריקאנטי סי' ל"א והאגדה ואו"ה וכתב שכן דעת הר' אלעזר [אולי הוא הראב"ן] והגהת או"ה ומהר"י ווייל ותה"ד וכתב שכן המנהג פשוט וכ"כ בלידה לדרכך לתלמוד ר"י בן הרא"ש הרי יש עוד י"א פוסקים

כרש"י הריטב"א כתב בפשיטות דרבינו תם חולק על דברי רש"י, ואמנם הלכא התוס' שם בשבת נראה דס"ל דר"ת סובר כרש"י ורק בסה"ת סי' רל"ט ושיבולי הלקט סי' כ"ו ובאגודה פרק במה אשה ובסמ"ג הל' שבת כולם כתבו דגם ר"ת דהלכה כר' עניני בר ששון דבשל סופרים הלך אחרי המיקל, וא"כ לדידן לית לן רה"ר גמורה מותר, עכ"ל, הרי דהם ס"ל דרבינו תם סובר בזה כרש"י ובספר תק"ז הוסיף עוד דהא זה האשכול בעירובין כתב שם בשם הגאון דבעי ס"ר ועיי"ש בנחל אשכול [כנ"ל] וכן דעת התוס' רי"ד לעירובין והאגור הרי עוד פוסקים דס"ל ל"קל.

ואני מוסיף על הראשונים בארחות חיים לר' אהרן הכהן מלונל דהל' שבת סימן רפ"ד הביא בשם תשובת הגאונים דרשות הרבים גמורה היא מקום שיס בו ס"ר וכן הובא תשובה זה באשכול ריש הלכ' ליצית כנ"ל.

ועל האחרונים אני מוסיף דכן בתשו' מהרי"ל כתב דאין לנו רשות הרבים
גמור ואין מצוי בנינו, וכן בליקוטי מהרי"ל סי' כ"ח אמר מהר"ש בשעת הזעם
שמתייראין כו' דכל מוצאות שלנו אין ר"ה, עכ"ד, וסתומות הדברים משמע לזהו
משום דבעי ס"ר ואין מצוי בנינו, וע' תשובות מהר"י ווייל בליקוטים סי' ה"י
כהאי ליסנא ממש, ובתשובות משאת בנימין סי' ל"ב ביאר דעתו לזהו משום דס"ר
לא שכיחא ואם כן הרי נמי יתפרש דברי מהרי"ל ומהר"ש הנ"ל ועוד דאי כוונת
מהר"ש ומהרי"ל הוא מטעמא דאין רחב ט"ז אמה קשה הלכא להתוס' והרא"ש
והרשב"א בשם ר"י אם ארכן לאורך רה"ר סגי בפחות, וכו' וסך הכל הוספנו
שבעה עשר פוסקים כמנין טו"ב דם"ל ברש"י, ובדאי לסמוך על הפוסקים הללו
אפילו שלא בשעת הדחק, ובאמת הרבה מהאחרונים כתבו כן לסמוך כן על
פיסקא דנא.

ועיין בתשובות מהרי"ט צאהלון סי' רנ"א להפוסקים נהגו לפסוק כהרי"ף
ז"ל כשאין תוס' חולקים עליו אבל אם תוס' חולקין עליו משמע דפוסקין כתוס',
והרי התוס' ורש"י והרא"ש והטור כולם סוברין דבעינן ס"ר, וכמה גדולים
גאונים נוחי נפש אשר היו בארצנו ולא פקפק שום אדם בעולם, וע"ז נאמר "אל
תסיג גבול עולם", עכ"ל, הובא בתשובת מים-רבים ובשע"ת סי' שמ"ה וכו',
ואמנם בנידון דידן דרבו הפוסקים העומדים לימין רש"י ותוס' בזה וכבר נהגו
עלמא כן כמ"ש התה"ד אם כן אם ירא שמים יחוש לעצמו להתמיר מי ימחה
בידיה, אבל הם להזכיר ולהוציא דבר נגד המקילים ויפה אמר מהרי"ט דעל זה
נאמר על תסיג גבול עולם, עכ"ל.

ויש להוסיף עוד דב"ב הבעל העיטור הל' ליצית ורוקח סי' קע"ה ועי' במ'
ערוך השולחן סי' שמ"ה אות י"ז וז"ל האמנם אחד מהגדולים [המשכנות יעקב]
כדור שלפנינו הרעיש העולם על העירובין שלנו בעליל שהאוסרים הם מהמקילים
] דהיינו דאין לריך שיהיה ס"ר להיות רה"ר, אבל באמת כבר השיב הבית-אפרים
סי' כ"ו דרוב לא הוי האוסרים דאינו לריך ס"ר אלא דהרוב הוי המקילים ולריך
שיהיה דוקא ס"ר, וכו' אבל עב"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין
נתפשט ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם, ורק על סמך היתר זה
וכאילו בת קול יצא הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו
אלא נראה כמשתגעים וכו' עכ"ל.

שאלה

אם לכתחלה היו נוהגין לערב אפילו בעיר שיש בו ס"ר.

הנה עיין תיקון שבת דף ס"ד מדהם"פ בתש' הגאון מו"ה חיים ברלין זצ"ל על דבר תיקון העירוב בעיר אדעם וז"ל בסוף התשובה אות ט"ז עוד אחת אמרתי להעירו ולעוררו הן העיר אדעם הלא נודעת לרבתי עם לרבתי עמים ורכלת היות ס"ר בוקעין בה ונקראת עיר של רבים בכל פרטיה במלא מובן המילה ואשר על כן אם יתן ה' ויכליח חפצי בידי להוציא הדבר לאורה ולתקן כל העיר שיהיו ראים לטלטל בתוכה, מהראוי להניח איזו שיעור ברחוב אחד אשר בקצה העיר שלא יהא הרחוב ההוא בכלל העירוב ושיהא אסורים לטלטל בה כדין עיר של רבים שאין מערבין את כולה שלא תשכח תורת רה"ר וכנודע, עכ"ל, הרי אף דהיה ס"ר בוקעים בה, נמלא דהעיר היה עוד יותר ויותר מזה אפילו הכי התיר לכתחלה תקון עירוב.

ועי' בספר תירוש ויצהר סי' ע"ג אות ה' וז"ל ובענין שמענו הרבנים שברחוב בראדוואי יש ס"ר דהוי רה"ר, והשיבו המתירין הא אין לו דין מפולש וכו', עכ"ל, הרי קדנו בו גאוני הדור ז"ל לעשות עירוב בניו יורק אף דהרי היה בו יותר מס"ר דהרי על רחוב בראדווי היה ס"ר כמש"כ שם ואעפ"כ התיירו הגאון המרש"מ ז"ל והגאון הרי בשמים ז"ל ועוד גאוניס כמבואר בספר עירוב והולאה, ועי' בתשובות הרי בשמים מ"ה סי' ע"ג.

ועי' בתשו' דברי מלביאל ח"ד סי' ג' וז"ל ולזה נהגו לערב בכרכים גדולים מאוד ולא חששו למה שיש שם ס"ר כיון שאין שם רשות הרבים מפולש כנ"ל, וגם כי הס"ר מפוזרים בכל הרחובות ולא יזדמן שילכו כולם ברה"ר אחד וכמש"כ, עכ"ל, הרי כתב מליאות דנהגו לערב בכרכים גדולים מאוד כמו שכתב בלשוננו אף דהרי בו יותר מס"ר.

ועוד יש להוסיף על מה שכתב התירוש ויצהר שם דהרי הוא כתב שם דעל רחוב בראדוואי יש ס"ר ודוקא על רחוב אחד אף דהיה בהעיר הרבה יותר

מס"ר ואפילו הכי התיר לתקן שם עירוב, וכתב שם דכן היה גם חו"ד מחותני
הגה"צ ר' יוסף זל"ל לעוויןשטיין אבד"ק סעראלק.

ועי' בתשו' אחיעזר ח"ד סי' ה' וז"ל אודות תיקון העירובין כפריז
מתחילה לא רציתי להזדקק לזה בגלל חולשת כריאותי אך אחרי אשר הפליר בי
רומעכ"ת באתי בדברים בעניין זה עם אחד הרבנים הגדולים בעירנו
משגיח על העירובין פה ועם הרב הגאון מוה"ר אברהם ישעי' קרליץ
שליט"א בבני ברק בעמח"ם חזון איש ואת אשר החלטנו אודיע למעכ"ת,
והנה בודאי נראה שפריז היא רה"ר גמורה מה"ת שיש בה ס"ר בוקעין וכו' והננו
מסכימים אתם להלכה, עכ"ל.

הרי הסכים לכתחלה לעשות עירוב גם בעיר שהוא רה"ר מן התורה
דהיה ס"ר בוקעין משום מחילת היס עיי"ש מש"כ בזה. ועיי' תשובת שבות יעקב
ח"ג סי' כ"ח וכו"ט.

שאלה

הנה הא"ר הובא בביאור הלכה סי' שמ"ה שכתב דאף אם נימא דיש רה"ר אף בפחות מס"ר אין זה רק במקום שאין לנו שאר צרופי היתר

הנה בעיירות גדולות יש עוד היתר במש"ב החזון איש הל' עירובין סי' מ"ג אות ז' וז"ל ויכא לנו מזה דבזמן הזה כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רשות היחיד גמורה מן התורה דכולן תמלא בהן אחת מוקפת ג' מחילות והיא רשות היחיד וכל הרחובות הפתוחות לה רשו היחיד והפתוחות לתוכן נעשות רשות היחיד וכיון שכן ניתרות בלורת הפתח, ובמשנה ברורה סי' שמ"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס"ר בוקעין כל שהוא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים ולהאמור ההיתר מחוור ומרוח לכרכים שלנו, עכ"ל.

וכן כתב בספר שו"ת מהר"י שטייף סי' ס"ח וז"ל אבל העירות שלנו וכן העיר מאנהעטוען אפילו אם ס"ר בוקעין בה אין עליה דין רה"ר מה"ת משום דהעיר מסובבת במחילות של הבתים והבנינים מכל ד' רחותיה והמנינות נעשו ע"י בני אדם ואין רבים מבטלים אותן המחילות כמו שאין רבים מבטלים מחילות של חצר אם החצר גדול באנטוכיי, עכ"ל.

וכן הוא בספר תיו יהושע דף ז' אות ז' וז"ל הנה הב"ח בתשובתו העלה להלכה סברא חדשה להקל בדין תיקוני הערבין, דאנן חושבים היקף הבתים והחלרות המסבבין העיר כהיקף חומה הגם דלעניין עירובין משנה עירובין פ"ט משנה ו' לא חשיב היקף בתים כהיקף חומה מ"מ לעניין עירובין שאני דיש לחלק ולומר דלעניין עירובין בעינן ערי מבצר דווקא משא"כ עירובין ללא בעינן רק היקף חומה בעלמא לסתום סביב העיר ולהבדילה מרה"ר וא"כ נראה דהיקף בתים סוגר יותר הרבה מהיקף חומה והוי כהיקף דירה כמבואר בתשו' ח"ס ועכ"פ הרי לענין עירובין הרי סברת הב"ח סברא היקף הבתים והחלרות המסבבין העיר בקלה שלה כהיקף חומה ע"ש, עכ"ד, אם כן י"ל גם אם רוצה להחמיר בכמה שיטות דגם בלא ס"ר הוי רה"ר אפילו הכי לפי מה שכתב הביאור הלכה דאם יש בו עוד כל היתר הוי מותר וא"כ כיון דהוי מחילה הבתים והחזו"א כתב היתר מחוור ומרוח לכרכים גדולים ניחא וכמו ש"ו.

שאלה

אם המבוי הולך בעקמימות דאופן שהדרך אינו מכוון משער לשער דהוי זה אחד מתנאי הרה"ר אי הוי זה רשה"ר,

הנה כל הראשונים ז"ל ובן המ"א והלבוש בסי' שמ"ה כתבו דמפולש צריך שיהיה מכוונים זה לזה דהיינו שהמבוי לא ילך בעקמומיות, ואלו הן הראשונים ז"ל הרשב"א בעוה"ק בית נתיבות פ"ג א' ופ"ב והרוקח סי' קע"ד המאירי שבת דף ק' ועירובין דף ו' הראב"ה סי' פ"ט רבינו ירוחם נתיב י"ב ח"ד וע"ד אהל מועד דרך י"ג נתיב ד' אורחות חיים הל' שבת סי' רל"א והריטב"א שבת ו' פסקי רי"ד עירובין ו' וכן הר"ן פ"ס ועוד.

ועיין בספר שו"ת בית אב סי' ט' בקונטרס כרם אב שכתב וז"ל ולכן נראה שהעיקר כגירסא החדשה ברש"י וסיהיה רה"ר וקא"גס אין בו חומה דגם ככהאי גוונא בעינן שיהיו המקומות מפולשין ומכוון משער לשער של" בעקמימיות וגם לפוט הגירסא הישנה, וגם בלשון השו"ע נראה להכוונה לבין שאין להם חומה ואפילו אם יש להם, כלומר לבין כד ובין כד אם הם דוקא מפולשים משער לשער הוי רה"ר, ולשון המורד הוא ורקות הרבים הוא רחובות ושווקים רחבים י"ו אמה על י"ג אמה ומפולשים משער לשער כו', הרי ללא הזכיר חומה כלל ורק סתמא דקא סתום דלעולם בעינן שיהא מפולשים משער לשער וכפ"כ, ובן בתום' שם בעירובין לא הזכירו כלל חומה ורק לעולם בעינן שיהיה מפולש, ובן הוא להדיא באשכול וז"ל מפולש כולו או מפולש לפחות משער לשער וכו', והעולה מזה דעיר גדולה המרובה באוכלוסיה כמו מאנשעסטרער וכיוצא בה י"ל דשכונת היהודים ליכא דין רה"ר דאורייתא דלבעי דלתות משום דחולתיה ורחובותיה אינם מפולשים שיהיה רחוב ישר ושווה אלא הולכין בעקמימיות והוי כמבוי עקום דסגי בצורת פתח עכ"ל.

והנה בתשובות משכנות יעקב סי' קכ"א דף קמ"א כתב וז"ל והרב המגיד הביאו בשם ספרי תכין לך וכו' שיהיו סרטיאות מפולשות לתוכה והיינו הך דרשא דמכוונות, ומשמע גם דלשון מפולשות כה"ג משמע וכמ"ס בד' הירושלמי כהא דר"ל ומשמע הא שארי רה"ר א"ל לכך, וכהאי גוונא כתב הרמב"ם שלא היו בי"ד

מניחין בדרכך ללא תל ולא גי' כו' הכל מדרשא דתכין ודוקא ה' דכיס ע"מ שכותה
תורה לעשות כן לתקנת הגולים ובה' שבת בדין ד' רשיות בפ"ד דבתנאי רשות
הרבים ללא הזכיר רק י"ו אמה ואין מקורה ולא כתב שיהיה מכוון וכן משמע
מתשו' הריב"ש פ' ס' ר"פ דאף דהיה עקומה כל שרחה י"ו אמה הו' רה"ר רק
רש"י ז"ל כתב כמה פעמים מכוון משער לשער ומפולש בפ"ק דעירובין גבי כי"ל
מערבין רה"ר כו' ופס ע"ב גבי ירושלים כתב שהיה רה"ר שלה מכוון משער
לשער ומפולש, משמע דבעי מכוון ביושר ממש והדבר ל"ע לדינא עכ"ל הרי
מבואר דאם כתב מפורש וכמו שכתב רש"י הלשון מכוון משמע דבצריך שיהיה
זה ביושר ממש, אם כך כל הראשונים שהזכרנו לעיל דכתב מפורש דלריך שיהיה
מכוון משער לשער לריך שיהיה זה מכוון ממש ולא עקומה ודו"ק.

ועיין בספר תיו יהושע דף ז' שכתב וז"ל הנה עיירות גדולות כגון אדעס
וכיוצא בו אשר בניני המבואות של הבתים והחצרות רבות הן ונבנו כולם באופן
אשר המפולשות של כל מבוי ומבוי שבתוך פנים העיר אינם מכוונים זה כנגד זה
ממש אשר מבואות כאלו נקראות כלשון חז"ל מבואות עקמומיות ומחמת זו הרי
שנויה בדברי חז"ל פלוגת' בהם בין רב ושמואל אשר שמואל סובר
מבואות כאלו ר"ה כלל וטעמו הוא כאשר בארתי לעיל כיון שהעומד שם בתוך
המבוי אין הוא רואה בראשיה המפולשות את הפתוחה שבה שהיא פתוחה
לר"ה שחוץ להעיר ואף שהמבואות בראשיהם פתוחים אלו לאן אך מאל
העקמומיות שבהם אין אחד מהם נוטה לר"ה שבהנה העיר וכו', אבל עכ"פ אלו
המבואות שבתוך העיר עד מבוי האחרונה שבהנה העיר נגד מול השדה אף שכל
אלו בראשיהם פתוחים אלו לאלו עד מבוי האחרונה שבהנה העיר שיהיה
מפולשות ופתוחה לר"ה, אבל מ"מ אין זני המבואות שבתוך העיר יכולים
לראות דרך מבואתיהם את רה"ר כנ"ל כיון שאין בהם פילוש למול פני השדה
שבהנה העיר כנ"ל, ולכן נמצא אשר כל מקומות האלו עד מבוי האחרונה
נחשבים כמבואות סתומות מג' דרכים שאין עליהם שם רה"ר אף דס"ר בוקעין
בהם ורוחב ט"ז, ואף לרב דפליג על שמואל ואומר דמבוי עקום הרי כמפולש אזי
גדולי הפוסקים מפרשים כוונתו דקאי על עקום כענין ג"כ ע"פ טעמם.

ואף לאלו דס"ל דאף עקום כעין -7- פליג רב ע"פ אבל באופני בניני
מבואות שבעירות כנ"ל הרי גם רב מודה דדינם כמבואות סתומות מג' דרכים

וכוון שהם נקראים מבואות סתומות מג' דרכים כבר הארכתי ובארתי לעיל בנידון העירוב שבעיר אדעם וכיוצא בה וכו', נמצא למד מכל הלן שבארתי בתשובתי דלעיל אשר בעירות גדולות וכל שאר כיוצא בהם אשר המבואות שברחובתיהם נבנו באופן כזה היינו שכל המבואות נכנסות אלו באלו ואלו באין בהם פילוס לרה"ר שהוא פני השדה שבהקה העיר חולה לה אך קלה מבוי האחרון שנבנה בהקה העיר היא מפולקת בראשית אחת או מול פני השדה שחולה לה וכן תחילת מבוי הראשון אבל המבואות של הרחובות שבתוך פנים העיר אשר כל ראשי המבואות מזה לזה אינן מכוונים זה כנגד זה להיות נוכל לראות לבני המבוי ממנו למבוי דקו השוה את פתח של המפולק והפרעה שבמבוי האחרונה שעומדת בקת העיר שהוא פתוח עם מול פני השדה שחוז לעיר אזי לפי כך אין לחוש מלטלטל בעיר הזו לכל מבואותיה אף בס"ר בוקעין בו ורחבים ט"ז אמה אחר עשיית העירוב של שותפי מבואות והחכרות וכו', עכ"ל.

ועיין בספר דברי מלביאל ח"ד סי' ג' שכתב וז"ל ע"ד מ"ש בחיבורי ח"ג בהשמטה לסי' י"ח שאם יש מבוי מפולק רחב ט"ז אמה היינו שיהא המבוי מפולק מקלה לקלה אשר באמת אינו מצוי כלל בעירות גדולות וכו', עכ"ל.

ובמכתב מהגאון הרב שלמה דוד כהנא ז"ל מראשי וועד הרבנים בעיר וורשא נדפס בהפרדס חוברת ה' שנה ל"ו ובהמאור חודש טבת תשכ"ד וליחס מהכ"י נדפס בספר דברי מנחם על עירובין שכתב וז"ל וההיתר של אינו מפולק מוסכם ונתקבל "ולא ראינו מי שחולק ע"ז", ועי' בב"י סי' שמ"ה ומ"א ס"ק ה' שפירשו שמפולקין היינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ובבב"ב משנה הל' שבת פי"ד ה"א ובעיירות הגדולות לא נמצא מפולק כלל וכן בעירינו נוהגין מן הדורות שלפנינו בתיקון עירבין ובל לחוש לרה"ר דאורייתא להצריך דלתות, עכ"ל, ועי' בתיו יהושע דף ה' ע"ב שכתב דהקו' תיו יהושע היה לפני כמה גדולי ישראל בירושלים והגר"ח ברלין ז"ל וקלסוהו ואמר יש חילוק, ועי' בשו"ת שבע הלוי ח"ח סי' קע"ז אות ד' יע"ש מה שכתב בזה.

וז"ל ספר קונטרס התשו' תשו' א' להג' בעמ"ח ספר טהרות ישראל על הל' נדה

דהנה לרוב פוסקים דבזה"ז ליכא ר"ה רק כרמלית, כיוון דאין ס"ר עובדים בו ככל יוס, ודעת המחמירים דבזה"ז ג"כ איכא ר"ה מה"ת כשרבים בוקעים בו במקום הזה אם הוא מפולג ולא בעינן ס"ר, הרמב"ם ור"ת ורמב"ן ורשב"א וריטב"א והר"מ—ממיז והר"ן והר"ן בפרק כמה אשה והגהת מרדכי והרשב"ם מובא בהג"ה פ"ק דשבת ור"א ממיז בספר יראים שלו, והריב"ש והמאירי פ"ו דשבת והריטב"א בשם רוב הגאונים והעולת שבת בשם כנה"ג וא"ר ותו"ש דדעת המחבר כן, אבל הבה"ג ורש"י בעירוזין דף ו ודף נ"ט וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת ור"מ ורוקה ותוספת פרק כמה אשה והר"א פ"א דעירוזין וה"א"ז והטור ורי"ו והמ"א כפימון שמ"ה דדעת המחבר ודעת ענמו כפי' סמ"ג סק"מ ותשו' בית שלמה ח"א"ה מ' ותשו' בית אפרים ח"א"ה כ"ו להלכה וסופר ומונה המון ראשונים ואחרונים שפוסקים להקל וד"ע להלכה ושכן המנהג בכל תפולת ישראל וכן עיקר ואו"ח שמ"ה ח' בשם אשכול הל' גי'ית סל"א בשם רב האי גאון ונחל אשכול ואשל אברהם מהגה"ק מבוטשאטש וב"י סמ"ב באה"ע בשם מ"כ כתב כן בפשיטות ולא הזכיר מחלוקת ראשונים בזה כלל, מובא בהגאון מבערזאן שמ"ה ח' ובשם החידושי הר"ן לשבת דף ו' ע"ב ד"ה כאן בשם רא"ה דגם בדרכים לריך ס"ר והבית אפרים כ"ו דכתניא רבתא סי"ט ופסקי ראהנטי סל"א וסה"ת רל"ט בשם ר"ת מפורש דבעינן ס"ר בוקעין כתום' בשם ר"ת.

והגאון מברעזאן שמ"ה ח' כתב דאפי' בזה"ז שנתחדש מרכבת הברזל ורבים עובדים בו אינו דינו כר"ה והביא כן בשם הא"ז ה' עירוזין קכ"ט אות י' וריטב"א שם דף נ"ט ועוד מכמ"ק דברגל דוקא הוה ס"ר ר"ה כדגלי המדבר ולא בעגלות.

ובתשו' רש"ם ח"א סקס"ב דגם בעירות גדולות אם אין הדרכים מפולגים משער לשער ורחבים ט"ז וס"ר עובדים בכל יום אין להם דין ר"ה אלא"כ יש כל הפרטים הנ"ל, וב"ב החידושי הרי"מ בתשו' ח"א"ה סי' ג' דהיא ספק דרבנן מטעם הנ"ל, וב"ב הגאון תורת חסד ח"א"ה ט' עיי"ש, וב"ב בספר דלתות שערי

העיר דף כ"ז בעל ס"ט ושו"ת דברי חיים בהשמטות סי' ג' וע' באו"ח שרוב פוסקים סוברים דאין לנו בזה"ז ר"ה והוי ספק דרבנן בלוה"פ מן הנד' שהוא מחלוקת שקול, ומחלוקת שקול הרי בכל מקום ההלכה בדברי המיקיל ודברי סופרים וב"ש בעירוב דהלכה במקיל בעירוב בין במחלוקת האמוראי ובין במחלוקת הפוסקים כמבואר בקרבן נתנאל על הרא"ש עירובין פ"ה סעיף ט' סק"ל וא"ר שג"ה סק"ה בשם פנה"ג ושיורי ברכה מהחיד"א שצברק"י תש"נ אות ב' ג' בספר בתי כנסיות שס"ד בשם הרב מוהרימ"ט ח"א ובלב חיים ח"ב ועי' פדי חמד בכללים מע' ה' אות ד'.

ואף לעניין מחילת בעירוב כתב המרדכי בעירובין פ"א תפ"ב בשם רבינו מאיר דהלכה בדברי המיקיל בעירוב אף במחילת כריב"ל ולא כשמואל דאמר בעירובין ולא במחילת, וגם הראש פ"ב סי' ד' כתב וז"ל וכתב ר"ח ז"ל וקיי"ל כרי זירא דמקיל בעירובין דפי תקרה יורד וסותם וכתב רבינו מאיר ז"ל מדבריו של הר"ח ז"ל למדתי דס"ל הלכתא בדברי המיקיל בעירובין אפילו בפלוגתא דאמוראי וכתב בביאור הגר"א שה"ה סק"ט וליון ירושלים על ירושלמי עירובין דף י"ב דמזה שמעינן דהר"מ חזר ממה שכתב הראש שם בתחילת לענין פלוגתא דרבה ורבא בשם ר"מ דהא דאמר הלכה בדברי המיקיל בעירוב דילמא בעירוב אמרו ולא במחילת ע"ש.

והנה ראיתי בתש' בית שלמה מ"ב בשם הראש דהיא ספק אי הלכה כמיקל בעירוב במחילת, ובוונתו במ"ש הראש בפלוגתא דרבה ורבא דילמא בעירוב אמרו ולא במחילת אבל תמוה לי דהא זה לשון הר"מ, והר"מ חזר בעלמו וכמו שמביא הרא"ש שם בשמו דודאי אף במחילת הלכה כמיקל בעירוב כמשמעות הר"ח, וכמ"ש לעיל דכל דבריו דברי קבלה, וגם הרא"ש פוסק כן וכמ"ש בהגר"א הנ"ל.

וביותר תמוה לי על ספר מחשבות ישראל סקי"ד שכתב בשם הראש הנ"ל כודאי דדוקא בעירובין הלכה כמקילין אבל לא במחילת, אבל באמת אינו כן דבתחילה מספק ליה, ובסוף פוסק כן להקל דגם הרא"ש סובר כן, וכמ"ש אח"כ בשם ר"מ במשמעות הר"ח וחזר ממה שאמר מקודם דילמא דוקא בעירוב לא במחילת וכמ"ש הגר"א הנ"ל, והנה הרא"ש כתב אח"כ דאף דהלכה בדברי המקיל בעירוב אף במחילת בפלוגתא דרבה ור' זירא בר"ח ור"מ, מ"מ לעניין

פלוגתא דשמואל ור' יוחנן דכללא הוא שהלכה כר' יוחנן אף בעירוב הלכ' כר' יוחנן אף שמהמיר.

הקשה בבהגר"א שני"ח סק"ט וז"ל ול"ע שכתב בפ"ה ס"ג בשם הר"מ דהלכה בעירובין להקיל אפי' יחיד כנגד רבים ואיך לך כללא כמו זה דיחיד ורבים הלכה כרבים שפריך בפ"ק דיו"ט פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים כו' ובכ"מ וכתב במרדכי שם ומכוח זה פוסק בה"ג כר' יוחנן באבל במ"ק (כ"ד א') לא כרב ושמואל, ע"ש וא"כ דעת הר"ח ור"מ ומרדכי וב"י ש"ס בהגר"א וליון ירושלים עירובין דף י"ב דאפילו במחילת הלכה כמיהל בעירוב ואף אמוראי וכ"כ הג"מ בה"ש פט"ז סק"ו בשם ר"ח ור"מ ז"ל וכ"כ חלק שישי פ"ב והכ"כ נ"ט וישועות יעקב שם"ג ה' ותשו' תועפות ראש ח' וכ"כ הרב הגאון בעל נפש חי' בתשובה לבעה"מ תיקון עירובין מובא שם בדף כ"ח וכ"כ הגאון מבערזאן שם"ה ב' ובקונטרס תיקון עירובין מבעה"מ א' אחד מאוסטריך מובא בשם הגאון מבערזאן בשם הרבה פוסקים החולקים על הריטב"א רפ"ט וריב"ש בסת"ה בשם רשב"א שסוברים דאין להקיל במחילת כיון שעיקר הוא בדאורייתא אף שהיא דרבנן אלא אף במחילת הלכה כמיהל בעירוב ואף יחיד נגד רבים וע' בכב"י שני"ח בשם מהרי"ט וכנה"ג וליקוטי רמב"ן עירובין דף ד' ע' תשו' שמון ראש (דף ל"ד ע"ב) וע' ק"נ בעירובין פ"ב סק"מ מה שתמה ע"ה הטור וש"ע שני"ח מהמירין וכן תמה הב"ח והגר"א סק"ט והק"נ מסיק שם דמיהל לא הפסיד, ע"ש, הרי מבואר מרוב פוסקים להקיל גם במחילת כהמקיל אף יחיד נגד רבים וכ"ש הר"ח דכל דבריו דברי קבלה כמ"ש לעיל.

והנה ידוע דעירוב הוה תמיד שעת הדחק וצורך גדול דהיבא דליבא עירוב ח"ו הוא מבשול לרבים וכמבאר בב"ב (דף ט"ז ע"ב) דרב תחליפא בר אבדימי עבד עובדא כוותיא דשמואל [לחומר דיו"ט שחל בערב שבת שלא לערב עירובי חצרות] ואמר רב תחילת הוראה דהאי לורבא מרבנן לקולא וקאמר הגמ' אי לחומר מאי לקולא איכא ופרש"י כיון דמקלקלי בה רבים שפוכחין ומטלטלין בלא עירוב היינו לקולא אם היה מותר לערב אתמוז והוא אסר, עכ"ל, הרי דאפ' בשבת אחד יש תקלה בליכא עירוב.

וע' תשו' הרא"ש כ"א שהתמרמר מאוד על אחד שהחמיר בלוה"פ וכתב עליו שהוא מכשיל את הרבים בחילול שבת.

וב"כ החתם סופר חא"ח סל"ט שהזהיר מאוד לבל קהל ישראל לתקן
מבואותיהם בתיקונים צוה"פ או שאר תיקונים כדי שלא יבשלו רוב המון עם
בהוצאת מרשות לרשות בש"ק וכ"כ תשו' הר הכרמל או"ח י"ח וברכ"י כ"ס
רפ"ז.

וב"כ חידושי הרי"מ ז"ל בתשו' הרי"מ חא"ח ס"ד לחכם אחד מוורשא
שלא לתפוש חומרות לעניין עירוב כיוון שהוא להסיר מכשול מרבים.
וב"כ הל"מ (דף מ"א ע"א) בשם תשו' מהגאון מקוטנא שהדבר ידוע כי
קלקול עירוב מביא לידי עבירות חמורות ח"ו, ע"פ.

ובאמת הוא ידוע לבל שהיא דבר שא"א לשמור מחילול שבת במקום
שליכא עירוב דבא וראה מ"ש בספר חסידים רס"ה מוצא ג"כ בתשו' פ"נ
שהאוכל שומשומין אחר אכילתו בשבת דהיא מעלה גירה מאכילתו ויכא בעיר
דליכא עירוב עושה הולאת איסור בשבת ע"פ, והיא"פ סי' פ"נ הניח בל"ע אי
מותר לבלוע הרוק במקום שאין עירוב דכליעתו היינו הנחתו וגם לרוק אסור,
ע"פ.

ויש הרבה דברים כדומה כידוע וכגון שהקנעפיל מהמלבוש שבכד אחד
נתקלקל לפעמים תפירתו נעשה רפוי ותלוי כך רחוק מהבגד עד שאינו ראוי
לתחוב עוד בו הקנעפיל שהוא דבר המלוי דיך איסור הולאה שהקנעפיל שהוא
דבר אחר מהבגד הוא משאוי עי' קיצור שולחן ערוך ספ"ד י"ז ומנחת שבת
סקכ"ז ובקו"א י"ג ובשירי מנחה ה' באריכות מזה.

וכן כשיכא ובהקעפני יש מתקבץ שם כמין מאר וזה נעשה ממילא משערות
הבגדים בהתישנס דהוה משאוי להרבה פוסקים ע' קס"ע פ"ב בתחילת ובמנ"פ
סק"א ובקו"א סקי"א ובשירי מנחה סק"א דהוי דרך הולאה בכך וכ"פ בנמלא
בהקשינעם פירורין קטנים אשר ראוי לכל בעל נפש לעיין בכל ערב שבת [במקום
שליכא עירוב] על בגדיו ולתקן כל הקילקולים שיך בהקנעפלאך ובלולאות באופן
שלא יהא בהם חשך משאוי בלאתו בהם לשוק וכן בהקעפנינעם והיא הלכתא
רבתיא לשבתא כמבואר (במשנה) בבמה מדליקין דהיא הלכתא רבתיא לשבתא כי
הוא דבר מלוי עד מאוד ואין איש שם על לב וכדומה, עי' קיצור של"ה עי' מנ"פ
פ"ד סקכ"ז בסוף.

ועי' בספר נגיד ומצוה וז"ל ועוד מורי ז"ל ראה אחד מכמה שנים שמת
שהיו מענישים אותו כשראו להעלותו למחינתו על שלא נזהר פעם אחד בשבת
יכנס מעט אפר בתוך מנעלו בלתי כונה ולא נזהר ויאלץ לשוק שלא היה בו
יירוב ונענש עי"ז כדי להעלות מדרגה אל מדרגה אחרת יותר עליונה והיא דבר
שא"ל להזהר בזה.

ובן לפעמים נתרפה הפאטקווייע שתחת המנעלים וכולטת כולה לכלד חוץ
ואינה תלוי' רק על מסמר אחד דהוי כמשאוי עי' מנ"פ פ"ד סק"ז בסוף.
וכן בעניין לשאת בשבת הטשאלניט או משקה או סידור וכד' ע"י תינוק
אשר יש מחמירים בזה עי' מנ"פ פ"ב סק"ב ועי' תשו' הרי"מ ז"ל חא"ח והנה
יש מתחסדים ומחמירים ע"ע לשאת ע"י עכו"ם וסוברים דב"ע מודים בזה, אבל
באמת החיי אדם כלל ס"ג כ"א מחמיר שלא להינות ממנו באותו שבת, והטעם
שמה יארה לו לעשות מלאכה דאורייתא ועי' עקהד"ט חא"ח ע"ו ומנ"פ ל'
סקל"א ועי' מחה"פ ס"ז סק"ח בשם תוס' דאסור לטלטל ספר תורה ע"י עכו"ם
אפי' בכרמלית ואפי' לקרא בה בליבור וכן פסק א"ז הגדול ה"פ ספ"ד אות כ"ה
ועי' מנ"ח ספ"ב על מנ"פ סק"ב הכלל שבמקום שליכא עירוב א"ל להנצל
מחילול שבת ה"ו א"ל שלא יאלץ חוץ לבית ושלא יכנס ממק"א להבית ולהיפך ואף
מחדר לחדר ברד עם עוד איש אחד ולא עשה ע"ה בחצר הזה אסורין לטלטל
אפי' מחדר לחדר אע"פ שהפנימי אין לו אלא פתח להחילון ומיין החילון יוכלין
לחצר עי' ש"ע סי' ש"ע וח"א והק"ע ל"ד ה' ומנ"פ סק"ו ומנ"ח רמ"ח ורמ"ט
ודברתי מזה עם כמה לומדים שסברו שזה מותר לכתחלה, ובאמת כתב אהעו"ז
ס"ו ובמנ"פ ל"ד סק"ג דמקום שאין עירוב והביא משקה ושאר דבר מאכל
בשבת ע"י ע"ז או ע"י קטן ישראל מחצר ומבית שלא עירב עמו שאין לטלטל
הדבר המובא הפי' בבית שכבר הובא לתוכו חוץ מד"א ע"פ.

ע"כ, אין לנו שעת הרחק וצורך גדול יותר מהיבא דליבא עירוב אפי'
שעה אחד בשבת כידוע ומה"ט כתב המחזה"ש שם"ה בשם תשו' פנים מאירות
כ"צ דאם נשבר העירוב בשבת צריך לומר לעכו"ם שיתקן ואפי' לעשות
ב' אבה דאורייתא כי רבים נכשלים לאשר הורגלו לטלטל, ע"פ, וכ"כ שואל
ומשיב מהד"ה ח"א פ"ט וסל"ג ומהד"ג ח"א ג' ותו"פ רמ"ג וס"ה וספר יהושע
ט"ו וזת"מ ונז"י נ"ז בשם הרבה פוסקים ותשו' אחרונים וכ"כ אשל אברהם

בעה"מ דעת קדושים בסי' ע"ז סעיף ה' בשם חכמי בראד ושכן נוהגין בכמה קהילות.

ובאמת בתשו' פנים מאירות סי' ל' בעלמו מצואר דגם כלל עשוי עירוב כלל מע"ש יש להקל לומר לעכו"ם בשבת שיעשה העירוב ומסכים עמו הגאון מבערזאן שס"ב ח' והנה מצואר ביו"ד רמ"ב ושכ"ח רפ"ק דנדה דבמידי דרבנן בשעה"ד יש להקל ביחיד נגד רבים וכ"כ בענ"ח לבעל תיקון עירובין (דף כ"ח ע"ב) וכ"ש בעירוב דכלל"ה הלכה כמיקל בעירוב אך יחיד נגד רבים ע"ש וכמ"ש לעיל וכ"ש כשהתיקון העירוב הוא רק ברוח רביעית דרק בר"ה מה"ת ח"ל הרוח הרביעית תיקון רק מדרבנן ולדידן ליכא ר"ה כמו שנתבאר לעיל הוי תרי דרבנן ע"כ בודאי יש לסמוך על הפוסקין להתיר העירוב לזה"פ מן הגד כל זמן שקשה לתקן באופן אחר, ואפי' לחאי שבת וכ"ש במקום שיש פריצות שמזלזלים בעינו הולאה כידוע בזמנינו ר"ל ודאי אסור להחמיר בזה.

ועי' ב"י או"ח תנ"ו דהיכא דאיכא חד דיעה להתיר לכתחילה עכ"פ אין לאסור דיעבד אפי' עשה במזיד ע"ש.

ועי' בהגאון מבערזאן שי"ח ב' ומנ"ח בפתיחה לסימן פ' אות ד' ולדעתי המחמיר בזה בזמנינו ומכריז באופן זה שאסור לשאת ולטלטל מביא לישראל עבירה חמורה בתורה [מטות ל"ו פסוק ו'] והי יסלח לה ופרש"י ז"ל במה הכתוב מדבר מדובר באשה שנדדה ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפיר לה ועברה על נדרה כריכה סליחה וכעין זה מצינו בש"ס שאם בא על אשתו וסבר שהיא אשה אחרת שקרך תשובה כבא על אחרת ח"ו ח"כ ה"ה בזה דע"פ דין מותר וכמ"ש לעיל וכשהמורה הוראה אוסר מחמת חומרא ח"כ העובר ע"ז הוי מזיד ומביאו לעבירה בחנם וכן עיקר שהמיקל בזה בא"ח בענין אחר כידוע בהגלות בזה"ז ר"ל ודאי לא הפסיד ומונע לרבים מעבירות חמורות אשר אמרו בגמרא המחלל שבת כעובד ע"ז וכופר בכל התורה, והמקיים ומכבד השבת כופר בע"ז ומקיים כל התורה כולה ומוחלין לו על כל עונותיו, וד"ל, עכ"ל: